

# ÉGTÁJ

MAGYAR LASZLÓ

»... HA A KÜLFÖLDET NEM IS FELÜLMULNI, DE AZT  
LEHETŐLEG MEGKÖZELÍTENI IPARKODJUNK...«

ADALÉK A PÁRIZSI KOMMUN ÉVEBEN ALAKULT  
SZABADKAI MUNKASSZERVEZET TÖRTÉNETÉHEZ

Helytörténeti kutatóink általában a leglényegesebb momentumok meg-  
ragadására összpontosítanak. Ezeknek felismerése igen gyakran a kü-  
lönböző összehasonlításokon és összefüggéseken alapszik, amikor is a  
kutató az általa feldolgozott témakört korunk szellemébe illeszti.

Előfordulhatnak azonban gátló körülmények is (pl. egyes könyv-  
tárak és levéltárak rendezetlen állapota stb.), amelyek sokszor lényege-  
sen befolyásolhatják a munka eredményességét. Nos, ebből a tényből  
kifolyólag már rá is térhetünk mondanivalónk lényegére.

Az utóbbi években mind gyakoribb a vajdasági munkásmozgalom  
régmúltjának felelevenítése. De éppen a fenti gátló viszonyok követke-  
ztetésekre, hogy ne mondjam találgatásokra készíthetik a kutatót. Pél-  
dának említhetjük a párizsi kommun évében, 1871-ben megalakult „Ipa-  
ros- és Kereskedősegédek Önképző és Segélyegyletét, amely Szabadka  
első osztályjellegű munkásszervezete. E politikai szervezet megalakulá-  
sának körülményeiről eddig — éppen a levéltári adatok hiányában —  
jobbadán következtetések születhettek. Így alapszabályainak hollétével  
és hivatalos megalakulásának lehetőségeivel kapcsolatban is többnyire  
feltevéseink voltak. Egyéb forrásmunkák (sajtó stb.) segítségével azon-  
ban mégis megközelítő pontosságú következtetésekre juthattunk az egy-  
let létrehozását és rendeltetését illetően.

Talán a szabadkai levéltár nyári átrendezésének tulajdonítható,  
hogy előkerült az ideiglenesen megalakult egyesület elnökének, Vida Kál-  
mánnak folyamodványa a gimnázium tanterméért és ami a leglénye-  
gesebb: az egyesület alapszabálya három példányban, megalakulásának in-  
doklásával és a belügyminisztérium válaszával. Ezenkívül rendelkezé-  
sünkre áll még a városi tanács 5688/1871-es jelzetű iktatókönyve, vala-  
mint a 2089/1871 és 5688/1871-es jelzetű jegyzőkönyv, ahol szintén fon-  
tos bejegyzések találhatók a tárggyal kapcsolatban.

De mielőtt rátérnénk a részletesebb elemzésre, meg kell erősíté-  
nünk Petkovics Kálmán állítását,<sup>1</sup> hogy eddig az egyesülettel kapcsolatban  
ellentmondásos megállapítások láttak napvilágot. Számomra kissé ért-  
hetetlen Iványi István,<sup>2</sup> amikor 1871. április 2-ra datálja az egyesület me-  
galakulásának időpontját. Az egyesület feladatának megfogalmazásakor pe-  
dig hivatkozik a Bácska 1872. évfolyamának ötödik és tizenegyedik szá-

mára. Nyílt kérdés ezek után, hogy a jeles kutató — aki általában hi- teles okmányokra alapozta véleményét — egyáltalán betekintést nyer- hetett-e az egyetlen kapcsolatos dokumentációba (alapszabály, jegyző- könyvek, iktatókönyvek stb.). Valószínűbb azonban, hogy különösebb jelentőséget nem is tulajdonított működésének.

Dr. Mirmics József tanulmányában<sup>3</sup> felismeri az egyesület kivételes munkásmozgalmi jelentőségét, habár csak hiányos levéltári anyagra tá- maszkodhat.<sup>4</sup> Később is tüzetesen, de sikertelenül kutat a közelmúltban előkerült alapszabály után, amely választ adhatna néhány lényeges kér- désre. Így disszertációjában<sup>5</sup> — amely mellesleg szólva kitűnő munka — még elmélyültebben foglalkozik az ekkortájt Bácskában egyedülálló és a párizsi kommunéval egyidőben alakult segélyegylettel. De jórészt megismétli eddigi kutatásának eredményét<sup>6</sup> és összegezésként arra a megállapításra jut, hogy az egyesület hivatalosan meg sem alakulhatott.

Dr. Danilo Kecic munkájában<sup>7</sup> a következőket írja: „1871-ben Sza- badkán megalakult az Első Munkásegylet...” Ehhez azt fűzhetnénk, hogy ilyen elnevezéssel 1871-ben Szabadkán munkásegylet nem alakult.

Petkovics Kálmán *A kérdőjeles ember* című könyvében ugyancsak behatóan foglalkozik az első szabadkai munkásszervezettel és annak eddigi ellentmondásos adataival, majd többek közt a következőket mondja:

„Két héttel a párizsi kommuné bukása után, 1871. június 13-án, Sza- badka szabad királyi város tanácsa elküldi Budapestre a belügyminisz- tériumba az iparos- és kereskedőségek önképző és segélyegyletének alapszabályait jóváhagyás végett.

Jóváhagyásnak vagy elutasításnak *nincs írásos nyoma.*

*Nem is lehetett.*

Az okmány postázása előtt két nappal, 1871. június 11-én az Alta- lános Munkásegylet Budapesten nemzetközi szolidaritási gyűlést szervez a párizsi kommuné mellett...”<sup>8</sup>

Igaz, Petkovics a továbbiakban igen meggyőzően érvel, ettől elte- kintve azonban a válasz 1871. augusztus 3-án mégis megérkezik Szabad- kára az egyesület alapszabályaival.

Amint látjuk, az utóbbi években már néhány mű (nem számítva a többi) foglalkozott az Iparos- és Kereskedőségek Önképző és Se- gélyegyletének működésével. A néhány észrevételén túl a nagy teljesít- ményt abban látom, hogy kutatóink, ha hiányos levéltári adatokkal is, általában avatottan tolmácsolják az egyesület működésének lényegét és jelentőségét. Az előkerült okmányok soron következő bemutatása pedig útmutatásul szolgálhat eddigi eredményeink felmérésére.

Erdemes lenne előbb röviden egy másik alakulni kívánczó és ta- lán az Iparos- és Kereskedőségek Önképző és Segélyegylettel kapcso- latban álló iparos legényegylettel foglalkozni. Tudniillik Ernyesi József (később kocsmáros a IV. körben) több iparoslegény (azaz iparossegéd) megbízásából még 1871. január 19-én előterjeszti, „miszerint a helybeli iparos legények ön művelődésük s erkölcsi ügy szellemi képeztetésük céljából egyesület szándékoznak alakítani s ezen egyesület tervezete és alapszabályainak megállapítására egy értekező gyűlést kívánnak tar- tani”.<sup>9</sup> A hatóság részéről január 22-én Antunovits tanácsnok részt is vett az értekezleten.<sup>10</sup>

De a levéltári nyomok csakhamar az Iparos- és Kereskedősé- gek Önképző és Segélyegyletére terelik a figyelmet, amikor is Vida Kál- mán, az ideiglenesen megalakult egyesület elnöke, 1871. február 17-én a gimnázium tantermének átengedése ügyében kérelemmel fordul a pol- gármesterhez.<sup>11</sup> Bevezetőjéből megtudhatjuk, hogy az egyesület ideiglenesen február 12-én megalakult s megválasztotta tisztviselőit és igazgató vá- lasztmányát is, akik, illetve amely az alapszabálytervezet elkészítésére hivatottak. A tervezet végleges elfogadása céljából március 5-én „...köz- gyűlés tartassék s az abban megállapított szabályok Tekintetes Polgár-

mester úr útján a magas Minisztériumhoz felterjesztessenek...<sup>12</sup> Addig is folytatni kell az előkészületeket. A tagok összejöveteli ideje a gimnázium épületében hétköznapokon d. u. 6 órától 9-ig, vasár- és ünnepnapokon reggel 9 órától este 9-ig lenne. Az ideiglenes elnök a folyamodványban szavatolja a helyiség zavartalan használatát, ahol „semminemű visszaélés” nem fordulna elő. Az egylet zökkenőmentes munkáját biztosítaná Vidá Kálmán elnökön kívül Antunovits József tanácsnok, Merl Ferenc, Radics György, Héjja Endre igazgató és Balázs Imre tanárok, valamint a felolvasásokra ajánlkozott tagok, az értelmiség, az iparos- és kereskedősegédek, egyszóval az egylet valamennyi pártolója.

Végül február 19-én Antunovits tanácsnok bejelenti,<sup>13</sup> hogy az iskolabizottmány rendelkezésére bocsátja a gimnázium tantermét, aminek hitelességét a városi tanács iktatókönyve<sup>14</sup> is megerősíti.

Megfigyelhető az értelmiség jelenléte is az egylet ideiglenes megalakulásakor. Ez még elkerülhetetlen az első szabadkai munkásszervezet rövid életében, hiszen az elindulás nagy pillanata alapos szervezést és felkészültséget igényel. Az értelmiség irányító szerepe észlelhető az egylet szabályzatának lefektetésében is.

Gyorsan elérkezett tehát 1871. március 5-e, az első szabadkai munkásszervezet végleges megalakulásának napja, amelyet a három példányban elkészített és 11 pontból, valamint 35 szakaszból álló alapszabály<sup>15</sup> koronázott. Az egylet alapszabályának kidolgozásakor figyelembe vette a szegedi hasonló nevű egylet alapszabályát is, de azt a helyi körülményekhez módosította.

Nos, lássuk részletesebben, milyen gondolatot rejteget e fontos okmány!

Már az elején leszögezi, hogy az iparos- és kereskedősegédek kötelesek a munkaképtelen és önhibájukon kívül munka nélkül maradt társaiknak segélyt, illetve alkalmazást eszközölni. Ismereteinek bővebb gyarapítása érdekében pedig elkerülhetetlen a megfelelő gyülekezőhely biztosítása.

Szellemi és anyagi eszközök szükségesek céljaik megvalósításához. A könyvtár és a különféle folyóiratok rendszeres kísérése mellett fontos szerep hárul a felolvasásokra és értekezésekre. Az anyagi eszközök pedig megtérülhetnek a tagok által fizetendő illetményekből, adományokból és egyéb jövedelmekből.

Ezután az alapszabály hosszabb pontban meghatározza az egylet rendes és pártoló tagjait. Rendes tagoknak tekinthetők olyan feddhetetlen magaviseletű segédek, akik az alakulásig hasonló minőségben tevékenykedtek. A felvételekről titkos szavazás útján a választmány dönt. Az idegen helyről jött segédek is helyet kaphatnak az egyletben.

„Pártoló tagok azok, kik az egylet irányításában kilátásba helyezett pártfogás mellett lépnek be az alakulásakor...” (IV. pont; 5. szakasz.) Az egylet tiszteletbeli tagjai pedig olyan egyének lehetnek, akik anyagi és szellemi támogatást nyújtanak.

Minden tag köteles a belépésnél 1 forint beíratási díjt fizetni, majd az alapszabály részletesebb magyarázatot fűz a pártoló tagok díjának fizetéséhez. A tagok jogához tartozik a kiállítások díjtalan látogatása, a könyvtárak és egyéb eszközök élvezése.

„Minden munkaképtelen és alkalmazás nélküli, de nem dologkerülő rendes tag a választmány határozata szerint bizonyos összeggel segélyeztetik; úgy szintén az átutazó segédek is az egylet támogatásában részesülnek...” (VI. pont; 11. szakasz.)

A VII. pont az egylet legterjedelmesebb része. Evente négyszer tartandó közgyűlés. Az egyletet igazgató választmány vezérli, amely egy elnökből, alelnökből, jegyzőből, pénztárnokból, könyvvezetőből, két könyvtárosból és 20 választmányi tagból áll. Itt megemlítendő, hogy a munkásszervezet osztályjellegét tükrözi többek közt az a határozat, amely az elnöknek az iparososztályból való származását rögzíti. De az igazgató választmány összes többi tagjának köztelenségét is részletesen felüntetni az alapszabály.

A választmány az egyleti rendes tagok részére évenként kétszer kiállítást rendez. Itt a tagok képzőművészeti és iparműalkotásaikkal bizonyíthatják képességüket.

Szabadka életében történelmi pillanatot jelent az Iparos- és Kereskedősegédek Önképző és Segélyegyletének megalakulása. Az egylet osztályjellegéről tanúskodik az alapszabály, amely csaknem kétszáz segéd összetartásának a gyümölcse. Valamennyi segéd felkarolását tűzik ki célul, beleértve a más vidékről idevándoroltakat is. Közös cél vezérli őket, de szellemi és anyagi eszközök hiányában a lelkesültség nem elegendő. Ezért hangsúlyozzák a könyvtárak, a folyóiratok és a felolvasások fontosságát. Tiszteletbeli tagok beválasztásával pedig anyagi támogatásban is részesülhetnek.

Mindent összevetve az első szabadkai munkásszervezet lényege abban kereshető, hogy egy társadalmi osztály ráeszmélt közös sorsára és önállóan, az ipartársulattól függetlenül igyekezett javítani sorsán.

Természetesen más körülmény is közrejátszott.

A hatvanas években a munkásmozgalom Európa-szerte gyorsan terjed. Marx és Engels vezetésével 1864-ben megalakult a Nemzetközi Munkásszövetség, az I. Internacionálé, a proletárok első nemzetközi szervezete. Magyarországon a hatvanas évek végén kezdődik meg a szocialista eszmék térhódítása. Az első magyarországi szocialista szervezet, az Általános Munkásegylet 1868. február 9-én jön létre és meggyorsul a munkásosztály szervezése. Az Általános Munkásegyletnek 1871 tavaszán már 20-nál több vidéki városban — köztük Sopronban, Kaposváron, Nagykanizsán, Pécsen, Pozsonyban, Temesváron, Aradon, Resicán — működnek fiókegyletei. A Testvériség és a német nyelvű Brüderlichkeit lapjain keresztül pedig terjeszti eszméit és a párizsi kommün eseményeit.

1871. június 11-én a párizsi kommün elesett mártírjai emlékére tüntet a pesti munkásság. Június 12-én letartóztatják a fővárosi munkásszervezetek vezetőit, majd pert indítottak ellenük.

Az Általános Munkásegylet lerakta a szocialista munkásmozgalom alapjait Magyarországon. Általa értesülhetett Szabadka is leginkább a nemzetközi munkásmozgalom alakulásáról.

Ilyen körülmények között alakult meg Szabadkán az Iparos- és Kereskedősegédek Önképző és Segélyegylete. Ezért talán a legrosszabbkor történt az egylet alapszabályainak belügyminisztériumi felterjesztése. Hiszen a felterjesztés szövege már március 19-én elkészült, ennek ellenére Antunovits tanácsnok június 1-én vizsgálja át és felterjesztésre javasolja az alapszabályokat. („A bemutatott alapszabályok kifogástalanok lévén, azok felterjesztése véleményeztetik...”) De csak június 13-án küldi fel azokat a tanács jóváhagyás végett. Itt nem Antunovits mulasztásáról van szó, hanem a március 21-én tartott tanácsülés utasításáról. Az utasítás pedig összefüggésben áll a párizsi kommün március 18-i győzelmével és a magyarországi eseményekkel.

Ezek után boncolgassuk részletesebben is a belügyminisztériumi felterjesztést, a szabadkai segédek hivatalos működésére irányuló törekvését.

Mindössze két oldalba és két pontba sűrítik gondolataikat az ideiglenesen működő egylet tagjai. Világosan kimondják, hogy a jövőben nincs szándékukban „henyéségekben és dorbélyozásban” tölteni az időt. Összetartásban óhajtanak működni és művelődni. A maradiság elleni küzdelemmel előbbre vihetik az ipar és kereskedelem fejlődését. A jelenkor ezt el is várja „...s ezáltal ha a külföldet nem is felülmúlni, de azt lehetőleg megközelíteni iparkodjunk...” A fenti elhatározásra néhány „jobb érzésű” segéd serkentőleg hatott és társait buzdítva rövid idő alatt majdnem kétszázra gyarapodott az egylet létszáma. Egyelőre ez lenne a gyümölcse a közös lelkesültségnek — hangsúlyozzák felterjesztésükben. Végül az egylet ideiglenes választmányának nevében Vida Kálmán ideiglenes egyleti elnök és Merl Ferenc ideiglenes egyleti jegyző aláírásával zárul a felterjesztendő okmány.

Csakhamar megérkezik a válasz Szabadkára. A Földművelés, Ipar és Kereskedelmi Minisztérium 1871. július 29-én kelt kimerítő válaszával visszaküldi a belügyminisztériumtól átvett alapszabálytervezetet.<sup>16</sup> Fest Imre államtitkár leiratában hivatkozik az iparrend 113. szakaszára, amelynek értelmében az iparossegédek az illető ipartársulatok szerves részét képezik. Az iparrend 114. szakaszának értelmében pedig a szóban levő egylethez hasonló intézmények létesítésére elsősorban az ipartársulatok hivatottak. Mindenekelőtt utasítja a szabadkai városi tanácsot, hogy tüzetes jelentést terjesszen fel az iránt, hogy milyen intézkedések vannak az itteni ipartársulatok részéről a tanonc- és segédképzés, valamint a segélyezés tekintetében. A továbbiakban az államtitkár kimerítő jelentést kér a szabadkai ipartársulatok számáról, jövedelmi forrásairól, a tagok létszámáról stb.

Az első szabadkai munkásszervezet tehát hivatalosan nem alakulhatott meg. Ennek ellenére azonban — ha rövid ideig is — élt és működött!

Hogyan alakult az egylet néhány tagjának sorsa?

Vida Kálmán elnök a 70-es évek közepén elhunyt. Radics György tanárt 1873-ban Zomborba nevezik ki, Héjja Endrét pedig ugyanebben az évben Székesudvarhelyre.

Az egylettel kapcsolatos kutatás ezzel nem zárulhat le: különösen érdekes lenne alapszabályainak összehasonlítása a szegedi hasonló egylettel, mivel ennek alapján készült.

Végezetül leszögezhetjük, hogy a százhat évvel ezelőtt megalakult első munkásszervezet taglétszáma nem lebecsülendő, hiszen 1874-ben Szabadkán az ipar- és kereskedőtanoncok létszáma összesen 439 fő.<sup>17</sup>

#### I R O D A L O M

1. Petkovics Kálmán: *A kérdőjeles ember (Dokumentumröport a szabadkai munkásmozgalomról. Rigó János)*. (A továbbiakban: Petkovics i. m.). Szabadka, 1975, Életjel Könyvek 9. Veljko Vlahović Munkásegyletem, Szabadka, 24.

2. Iványi István: *Szabadka szabad királyi város története*. II. Szabadka, Bittermann József könyvnyomdája, 1892. 553.

3. Jožef Mirnič: *Radnički pokret u Subotici do stvaranja socijaldemokratske partije Mađarske*. Matica srpska, Zbornik za društvene nauke 20. 1958. 11. (A továbbiakban: Mirnics i. m.)

4. „Šteta što ništa pobliže ne znamo o toj organizaciji. U Subotici je sačuvan samo deo dokumenta...” Mirnics i m. 11.

5. Dr Josip Mirnič: *Radnički pokret u Bačkoj do formiranja socijaldemokratske partije Ugarske*. Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta Saveza komunista Srbije za Vojvodinu, Novi Sad, 1963. (A továbbiakban: Mirnics i. m.)

6. „Nažalost, o ovome Društvu znamo vrlo malo... Činjenica da je Statut ovog društva (koji više ne postoji) podnet na odobrenje Ministarstvu unutrašnjih poslova. (...) U zemaljskom arhivu NR Mađarske pronašli smo samo košuljicu akta u kojoj je nekada ležao ceo predmet. (...) Sve u svemu, izgubljen je svaki trag ovome društvu. (...) Pozitivno se može reći jedino to da pravila ovog društva nikada nisu bila odobrena jer bi se to odrazilo u delovodnicima Magistrata grada Subotice, koji su u potpunosti sačuvani.” Mirnics i. m. 91—92.

7. Dr Danilo Kecić: *Revolucionarni radnički pokret u Subotici — A forradalmi munkásmozgalom Szabadkán 1918*. I. Subotica, 1973. 22.

8. Petkovics i. m. Altalam kiemelve.

9. Szabadkai Történelmi Levéltár. Városi tanács 311/1871. (A továbbiakban: Levéltár)

10. Levéltár. Uo.

11. Levéltár. Városi tanács 1044/1871.

12. Levéltár. Uo.

13. Levéltár. Uo.

14. Levéltár. Városi tanács 1044/1871. sz. iktatókönyv.

15. Levéltár. Városi tanács 5688/1871.

16. Levéltár. Városi tanács 5688/1871, valamint 5688/1871. sz. iktatókönyv.

17. Levéltár. Városi tanács 1317/1876.

## MELLÉKLET

### A.

A Szabadkai Iparos- és Kereskedősegédek Önképző és Segélyegyletének folyamodványa 1871. február 17-én a gimnázium egyik tantermének átengedése ügyében:

„Tekintetes Polgármester Úr!

A helybeli iparos- és kereskedő-segédek képzése és segélyezése céljából kezdeményezett egylet folyó hó 12-én, ideiglenesen oly föltétel mellett alakult meg s választotta meg tisztviselőit és igazgató választmányát: miszerint időközben az ily célból más városokban már fennálló egyletek szellemében házrend- és alapszabálytervezet készítettén a fennemlítettek által, azon tervezet végleges elfogadása céljából jövő márczius hó 5-én közgyűlés tartassék s az abban megállapított szabályok Tekintetes Polgármester úr útján a magas Minisztériumhoz felterjesztessenek.

Nem lévén azokban célszerű a szervezkedés előkészületeit azon időig is felbeszakítani, hogy működésünk törvényellenes ne legyen, van szerencsém eziránti tiszteletteljes jelentésemet imezzennel megtenni.

Együttal a tervben levő egylet számára megkívántató helyiség kérdésének ötletéből, s annak kiemelése mellett, hogy a tagok jöveteli ideje hétköznapokon d.u. 6 órától 9-ig, vasár- és ünnepnapokon reggeli 9 órától d.u. 9 óráig tart, azon kéréssel bátorkodom Tekintetes Polgármester úrhoz folyamodni, miszerint mindaddig, míg az egylet anyagilag gyarapodván saját helyiséget bérelhet: a gymnasium valamelyik tantermének használatát — felvilágosítást nyervén eziránt a gymn. igazgatóságától — egyletünknek összejöveteli helyül kegyesen megengedni méltóztassék.

Czélunk lévén az önmívelés, semminevű visszaélés nem fog előfordulni a helyiség használatában; mit alulírotton kívül Tekintetes Antunovics József tanácsnok úr, Merl Ferencz, Radics György, Héjja Endre igazgató s Balás Imre tanár úrnak — mint egyletünk pártoló tagjai s felolvasásokra ajánlkozott tagok is fogják biztosítani; de biztosítja azon nemes lelkesültség is, melylyel ez ügyet az önálló kereskedő, iparos és honoratior polgárok szintűgy mint az előbbieik segédei felkarolni, s belépésük által támogatni siettek és sietnek.

Végül bátorkodom felemlíteni, hogy az ideigl. elfogadott alapszabályokat — ha ez szükséges lenne — még rég a megalakulás előtt is teljes készséggel előterjesztjük.

A ki midőn magamat továbbra is kegyeibe ajánlani bátorkodom, kitűnő tisztelettel maradok

Tekintetes Polgármester Úrnak.

Szabadkán, 1871. február 17-én

alázatos szolgálja

Vida Kálmán mint a fent említett egylet id. elnöke, az id. választmány meghagyásából.”

### B.

#### A SZABADKAI IPAROS- ÉS KERESKEDŐSEGÉDEK ÖNKÉPZŐ EGYLETÉNEK ALAPSZABÁLYAI

##### I. Az egylet címe

1. §. Sz. kir. Szabadka városában az iparos- és kereskedősegédek egyletet alakítanak, melynek címe: „iparos- és kereskedősegédek önképző és segélyegylete.”

##### II. Az egylet célja

2. §. Az iparos és kereskedősegédek számára oly gyűlhelyet szervezni, hol azok célszerű eszközök által maguknak bővebb ismereteket

gyűjthetnek: munkaképtelen és saját hibájukon kívül munka nélküli társaiknak a 11. §. alatti határozat szerint segélyt és illetőleg alkalmazást eszközöljenek a házrend szabályai értelmében.

### III. Eszközök ezen cél elérésére

#### 3. §. Szellemiek és anyagiak:

a) Szellemi eszközök: könyvtár, folyóiratok, felolvasások és értekezések.

b) Anyagi eszközök a tagok által fizetendő illetmények, adományok és egyéb jövedelmek.

### IV. Az egyesület tagjai

4. §. Rendes tagok azok, kik a 6., 7. és 8. § meghatározott föltételeinek megfelelnek.

5. §. Pártolótagok azok, kik az egyesület irányában kilátásba helyezett pártfogás mellett lépnek be az alakuláskor; vagy kik szinte ily föltétel mellett az elnök előterjesztésére a megalakulás után vétetnek föl. A pártolótagok év díjút 2 frtot fizetnek.

Tiszteletbeli tagokul oly egyéneket választhat az egyesület közgyűlése, kik az egyesület körül anyagi és illetőleg szellemi támogatás által tüntették ki magukat.

6. §. Rendes tagokul tekintetnek azon segédek, kik az alakulásig ilyenekül jelenkeznek, alakulás után rendes tagságra leendő felvételhez megkívánatik, hogy az illető feddhetetlen megaviseletű iparos- vagy kereskedőség lévén valamely egyesületi tag által a „felvételi könyvbe” beírassék; minek folytán a legközelebbi választmányi ülésen a felvétel fölött a választmány dönt titkos szavazás útján. Idegen helyről jött oly segédek, kik ott egy ily egyesület tagjai voltak, vagy oly helyről jöttek, hol hasonló egyesület nincs, itt is egyesületi tagokul tekintetnek, úgy azonban, hogy míg előbbieket beíratási díjt nem fizetnek, utóbbiak csak rendes felvétel és beíratási díj mellett léphetnek az egyesületbe. Minden tag kötelezi magát, míg itt helyben marad, tagságát az egész évre fizetni, ha pedig kilépni óhajt, úgy az utolsó vagy is decemberben tartandó közgyűlés előtt egy héttel azt a választmánynak bejelenteni tartozik. Az elmaradt tagdíjakat az egyesület hatósági úton behajthatja.

### V. A tagok kötelezettségei

7. §. Minden tag köteles a belépésnél 1 frt. beíratási díjt fizetni, alakuláskor belépők egy hét leforgása alatt, későbbben belépők azonnal.

8. §. Minden rendes tag fizet havonként 20 Kr. és pedig minden hó 1-ső vasárnapján.

A pártoló tagok díjáról az 5. § szól éspedig akként, hogy minden évnegyed elején 50 Krt fizetnek. A pártoló tag is tartozik díját év végéig fizetni, ha ezt elmulasztaná, úgy azt az egyesület hatósági úton behajthatja. Ha azonban az egyesületből kilépni óhajt, úgy tartozik azt a választmánynak egy héttel a decemberi közgyűlés előtt bejelenteni.

### VI. A tagok jogai

9. §. A tagok élvezik az egyesület könyvtárát és egyéb eszközeit, úgy szintén a kiállítást díj nélkül látogathatják — a házrend szabályai szerint.

10. §. Választó és választható joggal bírnak.

11. §. Minden munkaképtelen és alkalmazás nélküli, de nem dologkerülő rendes tag a választmány határozata szerint bizonyos összeggel segélyeztetik; úgy szintén az átutazó segédek is az egyesület támogatásában részesülnek, de ezen segélyt három napnál tovább nem élvezhetik, kivéve ha az illető beteg.

12. §. Aki a rendes tagdíjat nem fizeti, úgy egy hó után arra újra felszözlittatik, s ha ezt teljesíteni vonakodik, úgy reá a 6. § fog alkalmaztatni.

13. §. Valamely egyleti tag kizáratása és ismételi felvétele csakis közgyűlésileg történhetik.

### VII. Az egylet vezénylete

14. §. Az egylet évenként négyszer közgyűlést tart, rendkívüli esetekben az elnök, ha szükségesnek tartja vagy 15 tag kívánatára rendkívüli közgyűlést hí össze. A tartandó ülést az elnök három nappal előbb meghívói jegy útján tudatja az egyleti tagokkal, valamint a közgyűlés idejét az egylet helyiségében kifüggesztett irattal is közzéteszi.

15. §. Az egyletet igazgató választmány vezérli, mely egy elnök, alelnök, jegyző, pénztárnok, könyvvezető, két könyvtárnok és 20 választmányi tagból áll. Elnök csak pártoló tag lehet s az is csak úgy, ha főnök, s lehetőleg mindenkor az iparos osztályból választassék.

16. §. Az igazgatóság minden év december utolsó vasárnapján újból választatik.

17. §. A 16. § értelmében megválasztott igazgatóság azonnal hatáskörébe lép, az iratokat s a pénztárnok számadásait átveszi.

18. §. Az igazgatóság rendszerint havonként egyszer gyülekezik össze, rendkívüli esetekben többször is. Az igazgatóság minden határozata szótöbbséggel történik, s ez titkos szavazás által eszközöltetik, mihez a tisztviselőkn kívül legalább hat választmányi tag jelenléte szükséges.

19. §. Az elnök, alelnök vagy elnökhelyettes képviseli az egyletet kifelé és a hatóságnál, vezeti a gyűléseket, s döntő szavazattal bír azon esetekben, midőn a szavazatok két egyenlő részre oszlanak, a köz- és választmányi gyűlések határozatait fogamatba veszi; az egylethez címzett irományokat felbontja s az egyletből származó iratokat aláírja. Pénzeket 10 frt. erejéig felelőség mellett utalványol.

20. §. A jegyző az egylet irományi dolgairól gondoskodik és az egyleti gyűlések jegyzőkönyveit vezeti. Tartozik továbbá a jegyzőkönyvek hitelesítéséről is gondoskodik. Ami pedig a jegyzőkönyvek hitelesítését illeti, úgy a közgyűlési jegyzőkönyv az elnök, jegyző és három erre kiküldött tag által, a választmányi jegyzőkönyv pedig az elnök és jegyző által hitelesítettik. Azonkívül gondoskodnia kell a különféle hírlapok rendes előfizetéséről, úgyszintén évenként az egylet vagyonáról leltárt készíti. A jegyző teendői közé tartozik a levelezés vezetése is.

21. §. Az elnök pénztárnok és könyvvezető, kik a rájuk bízott pénzekért felelősek, kötelesek a tagdíjakat saját felelőséggel behajtani, illetőleg a pénztári és főkönyveket rendesen vezetni, s ha a pénztárban 50 frtnál több találna lenni, kötelesek azt a helybeli takarékpénztárba kamatozásra letenni.

A kamatozásra letett, vagy visszavont pénzekről szóló irományok az elnöknel állanak.

22. §. Az igazgató választmánynak jogában, sőt időnként köteleességében áll a pénztár állásáról tudomást szerezni.

23. §. A könyvtárnokok kötelessége a könyvtár rendben tartásáról gondoskodni, a kívánt könyveket kiadni s azok visszahozatalát számon tartani. A kivitt könyveket az illetők 1 frtot biztosítékul tesznek le, mit a városból történő eltávolításukkor visszakapnak.

24. §. A választmány évenként négyszer átvizsgálja a könyv- és pénztárt, s a vizsgálat eredményéről a közgyűlésnek jelentést tesz.

25. §. A bútorok és egyéb javak gondozása is a választmányt illeti, s mindezekről rovatos kimutatást készíteni köteles.

26. §. A választmány, valamint a közgyűlés határozatai az egylet helyiségében kifüggesztendők.



### VIII. Iparmű kiállítás és egyéb versenyek

27. §. A választmány az egyleti rendes tagok részére évenként kétszer kiállítást rendez.

28. §. Az ösztöndíjakat erre, a körülményekhez képest szintén a választmány állapítja meg.

29. §. Az egyleti rendes tagok által készítendő s versenyre kiállítandó tárgyakat az elnök veszi át s helyezi el az egylet helyiségében.

30. §. A kiállított tárgyaknak, melyek a szellemi munkálatok, rajzok és iparművekből állhatnak, megbírálására a választmány az egylet kebeléből szakértőket küld ki oly módon, hogy minden szakmából arányos számú tagok legyenek, mely bizottmány a jutalmak odaítélésében általános szavazattal határoz. Nemtagok a kiállítást belépti díj mellett látogatják.

31. §. A jutalmak pénzbeliek és dicsérő okmányok lehetnek, melyeket az elnök, jegyző és egy kiküldött bizottsági tag ír alá.

32. §. A jutalmak kiosztása a kiállítás határidejének lejártára eső napon, a választmány vagy az évégre egybehívandó közgyűlésben ünnepelesen történik.

### IX. Az egylet pecsétje

33. §. Az egylet pecsétje cserkoszorúba foglalva tartalmazza az egylet címét: „A szabadkai iparos- és kereskedősegédek önképző és segélyegylete,” mely az elnöknel leendő elhelyezve.

### X. Az egylet feloszlása

34. §. Az egylet feloszlása bekövetkezik, ha a tagok száma a választmányi tagok számáig csökken, mifölött a jelenlevők 2/3-da határoz; ekkor az egylet vagyona valamely rokon s jótékony egylet javára háramlik.

### XI. A hatóság politicalai képviselote

35. §. Az elnök minden közgyűlés előtt tartozik annak idejét a helybeli politicalai hatóságnak bejelenteni, melyre az egy biztost küld ki.

Kelt Szabadkán 1871-dik évi márt. hó 5-kén tartott közgyűlésből.

Merl Ferenc  
egyl. ideigl. jegyző.  
Vida Kálmán  
ideiglenes elnök

### C.

Az Iparos- és Kereskedősegédek Önképző és Segélyegylet alapszabályainak felterjesztése:

„Nagyméltóságú magy. kir. Belügyminisztérium!

Alulírottak alázatosan bátorkodnak a Nagyméltóságú magy. kir. Belügyminisztériumnak a szabadkai iparos- és kereskedősegédek önképző és segélyegyletének, mely f. é. február hó 12-kén alakuló gyűlését tartá és amely f. é. martius 5-kén végleg meg is alakult, ezen egylet alapszabályait bátorkodunk a Nagyméltóságú magy. kir. Belügyminisz-

tériumnak jóváhagyás végett felterjeszteni, s azoknak megerősítéseért a legalázatosabban esedezni, mely alázatos kérésünket a következő indokkal támogatni bátorzkodunk.

1. Rég érzett szükség az, miszerint sz. kir. Szabadka városában egy ily egylet keletkezzék, melybe különösen az iparos- és kereskedősegedeket összehozni lehessen, hol önmunkásság és szellemi képzés által magasabb műveltségi fokra emeltessenek, hol csak szépet, jót és nemeset látnak s komoly tanulmányok által az iparos- és kereskedelem azon magaslatára emelkedhetnek, melyet a jelenkor csakugyan jogosan követelhet, — s ez által ha a külföldet nem is felülmúlni, de azt lehetőleg megközelíteni iparkodjunk, — nem pedig mint eddig henyeségben és dorbélyozásban töltjük az időt. Ezen lépésre néhány jobb érzésű ifjaink léptek, kik buzdítás által társaikra hatván a jó magot elhintették, melynek egyelőre gyümölcse a jelen egylet lett, mely ily rövid idő alatt is a közös lelkesültség következtében majdnem kétszáz tagot számlál.

2. Az egylet alapszabályainak készítése alkalmával leginkább a szegedi hasonnevű egylet alapszabályait vette kiindulási pontul, s azokat csupán a helyi körülményekhez alkalmazta és a helyi körülményekhez módosította. Ezek előre bocsájtása után újólág a legalázatosabban esedeziünk a Nagyméltóságú magy. kir. Belügyminisztériumnak, miszerint alázatos kérésünknek helyt adván alapszabályainkat megerősíteni méltóztatassék, mely reményünkben maradunk a Nagyméltóságú magy. kir. Belügyminisztériumnak

legalázatosabb szolgálói

Kelt Szabadkán 1871-dik évi martius hó 19-kén

A szabadkai iparos- és kereskedősegedek önképző és segélyegyletének ideigl. választmányának nevében

Vida Kálmán  
ideigl. egyleti elnök  
Merl Ferenc  
ideigl. egyleti jegyző"

D.

A Földművelés, Ipar és Kereskedelmi Minisztérium leirata az alapszabályok felterjesztése kapcsán:

7468. szám.

Szabadka sz. kir. város közönségének

Szabadkán

Az ottani iparos és kereskedősegedek által alakítani szándékolt önképző és segélyegylet tárgyában folyó évi 2089/226. szám alatt kelt jelentéssel a m. kir. belügyminisztériumhoz fölterjesztett és onnan hozzáam áttett alapszabálytervezetet idezárva oly felhívással küldöm le visszavárolág a sz. kir. város közönségének, hogy miután a hatályban levő iparrend 113-ik §-a értelmében az iparos segédek az illető iparos társulatok hozzátartozóiul tekintendők, és továbbá miután az iparrend 114-ik §-ának c.) é. d.) pontjai értelmében a szóban levő egylethez hasonló intézmények létesítésére elsősorban az ipartársulatok vannak hivatva; mindenekelőtt tüzetes jelentést terjesszen fel hozzám az iránt, hogy

mily intézkedések vannak az ottani iparos társulatok részéről, úgy a tanonczii oktatás, valamint a segédi képzés és segélyezés tekintetében megtevé és általában mennyiben tesznek az ottani iparos társulatok eleget a hatályban levő iparrend 114-ik §-ában körülírt feladataiknak, azon esetekben pedig, ha hogy az ottani iparos társulatok a tanonczii oktatás, segédi képzés és segélyezésről mindeddig nem gondoskódtak volna, az összes ottani iparos társulatok előjáróit minél előbb közösen tartandó értekezletre hívja össze, amelyen kellőleg megértetvén velük egyfelől az ilyennemű intézkedések jótékony befolyását úgy az általános iparviszonyokra, valamint az egyes iparosok jóllétére, és másfelől felfedvén előttük, hogy épp a munkaadók és segédek közti rendezett viszonyok fenntartása tekintetéből felettebb óhajtott, hogy az érintett intézkedések ne egyoldalulag a segédek által, hanem inkább a segédek megfelelő hozzájárulása mellett az iparos társulatok útján és azok felügyelete mellett jöjjenek létre, és végre kellőleg feltüntetvén előttük azon körülményt is, hogy a szóban levő intézmények létesítése és fenntartása a segédek megfelelő hozzájárulása mellett az iparos társulatok pénztárát aránylag csak igen kevésbé terhelné; iparostársulati határozatok nyomán az iránti nyilatkozásra hívja fel őket, hogy mennyiben volnának hajlandók az iparrend határozmányaihoz képest a tanonczii oktatás, segédi képzés és segélyezésről közösen gondoskodni. Ezen értekezletekről vezetendő jegyzőkönyveket az arra vonatkozó iratokkal együtt az iránt teendő tüzetes jelentés kíséretében, hogy hány iparos társulat áll fenn jelenleg Szabadka sz. kir. városában, hány tagból állnak egyenként és összesen, mennyi és mily czímű tőke vagyonuk van, melyek jövedelmi forrásai, mennyire rüg átlagos évi jövedelmük és mily czélokra fordítatnak ezen jövedelmek egyenkint és összesen-lehető sietséggel hozzám terjessze fel.

Kelt Pesten. 1871. évi július 29-én

A Miniszter helyett az  
államtitkár  
Fest Imre

---

E.

Az 1871. augusztus 16-án Lénárd Máté polgármester elnöklete jelenlétében megtartott szabadkai városi tanács ülésén a következő határozat<sup>1</sup> született a Földművelés, Ipar és Kereskedelmi Minisztérium leirata kapcsán:

„Jelen magas miniszteri rendelet a kiküldött alapszabályokkal együtt Milodánovits István tanácsnokkal azon utasítással közöltetik, hogy Tarnai Károly főjegyző közbejöttével az abban jelzett körülmények iránt az ipartársulatokat meghallgatván ebbéli eljárásuk eredményét a magas rendelet értelmében szerkezendő jegyzőkönyvbe foglaltan mielőbbi felterjeszthetés tekintetéből bemutassák.”

---

1. Levéltár. Városi tanács 5688/1871. sz. jegyzőkönyv.

## CSANTAVÉR HARCA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚT MEGELŐZŐ ÉVEKBE

### MEGALAKUL A JUGOSZLÁV FÖLDMUNKÁSOK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK CSANTAVÉRI SZERVEZETE

A falu munkásosztályának osztályharca 1935 végén és 1936 elején új szakszába érkezett.

Az illegálisan működő Jugoszláv Kommunista Párt helyi bizottságának irányításával arra törekedtek, hogy Jugoszlávia Egyesült Munkásszakszervezeti Szövetsége (URSSJ) keretében megalakítsák a Jugoszláv Földmunkások Országos Szövetségének csantavéri szervezetét.

1935 őszén Szabadkán megtartott tartományi szakszervezeti értekezlet döntő hatással volt a további szervezett politikai és szakszervezeti tevékenységre. Blinka Ferenc, a helyi pártbizottság titkára felvette a kapcsolatot Kizur Istvánnal Szabadkán és a környékbeli haladó erőkkel. A kapcsolatok megteremtése után az előkészítő bizottságba Barsi Mihály, Somoskövi Antal, Oravecz Ferenc, Mihály Dezső, Gruács Gyula, Jozsán Illés, Varga Sándor, Blinka Ferenc és Blinka Péter kerültek be. A széleskörű aktivitást a szervezetlen földmunkások körében végül is siker koronázta.<sup>1</sup>

1936. január 19-én a Patócs-féle vendéglőben a haladó földmunkás-ság megtartotta alakuló közgyűlését. Đura Hadnađev, a Jugoszláv Földmunkások Országos Szövetségének (Zemaljski savez poljoprivrednih radnika Jugoslavije) titkára magyar és szerbhorvát nyelven felhívta a jelenlevők figyelmét a szervezkedés szükségességére és a falusi proletariátus súlyos életkörülményeire. A zsúfolásig megtelt teremben üdvözltek és támogatták a felszólaló szavait.<sup>2</sup>

Határozatként hét tagból álló ideiglenes vezetőséget választottak. A vezetőségbe Visnyovszki Kálmán (elnök), Curnovity Antal (alelnök), Kovács János (pénztárnok), Mihály Dezső (titkár), Perc Ferenc és Wiszmegh István (tagok) kerültek be.<sup>3</sup>

A január 19-i alakuló közgyűlés után a földmunkásszövetség csantavéri szervezete öt éven át tevékenykedett. Első munkásotthona a Topolyai utcában a Szakács-féle házban (temetőcsőszház) volt, és nagy lendülettel megindult a tagság toborzása.

1936. március 8-án tartotta első, de nagy sikerű munkásgyűlését. Ötszáz—hatszáz napszámos és napszámosnő előtt Kovács János nyitotta meg a gyűlést és üdvözölte a megjelenteket. A megnyitó beszéd után Đura Hadnađev és Gubik Nándor szabadkai kiküldött emelkedtek szólásra. A hangulat felemelő volt és mindenki meg volt győződve arról, hogy a végsőig ki fognak tartani az osztályharc kemény küzdelmében.<sup>4</sup>

A felszólalások után beterjesztették az új vezetőség összetételének névsorát. Visnyovszki Kálmán (elnök), Wiszmegh István (titkár), Kovács János (pénztárnok), Csényi Ferenc, Mihály Dezső, Vékony Antal és Somoskövi Antal tagok. A megjelentek teljes egészében bizalmat szavaznak az új vezetőségnek.<sup>5</sup>

Délután a szabadkai szakszervezet női szakosztályának küldöttje ismerteti a csantavéri napszámosnőkkel az elkövetkező feladatokat és társadalmi szerepüket. Nem tűrhetik tovább a kettős kizsákmányolást, a megalázást.<sup>6</sup>